

SHAXS DIAGNOSTIKASIDA L-, Q- VA T- MA'LUMOTLARDAN FOYDALANISH

Tuychiyeva Shaxlo Shavkatovna

Nizomiy nomidagi O'zMPU "Amaliy psixologiya" kafedrası o'qituvchisi

Jo'rayeva Madina Muhammad qizi

Nizomiy nomidagi O'zMPU "Amaliy psixologiya" yo'nalishi, 2-bosqich talabasi

<https://doi.org/10.5281/zenodo.18014429>

Annotatsiya: Zamonaviy psixologiyada shaxsni ilmiy asosda o'rganish va baholash muhim ahamiyat kasb etadi. Shu nuqtai nazardan, amerikalik psixolog Raymond Cattell tomonidan ishlab chiqilgan L-, Q- va T-ma'lumotlar modeli shaxs diagnostikasida muhim metodologik asos hisoblanadi. Ushbu maqolada shaxsni o'rganishda turli ma'lumot manbalarini integratsiyalash orqali psixologik portret yaratishning nazariy asoslari tahlil qilinadi.

Kalit so'zlar: psixologiya, shaxs, L-ma'lumot, Q-ma'lumot, T-ma'lumot, Raymond Cattell.

Аннотация: В современной психологии научное изучение и оценка личности являются одними из наиболее актуальных задач. В этом контексте модель L-, Q- и T-данных, разработанная американским психологом Реймондом Кэттеллом, рассматривается как важная методологическая основа диагностики личности. В статье анализируются теоретические аспекты использования различных источников информации при изучении личности, а также возможности интеграции L-, Q- и T-данных для формирования целостного психологического портрета. Рассматриваются преимущества и ограничения каждого вида данных и обосновывается целесообразность их комплексного применения в психологической практике.

Ключевые слова: психология, личность, L-данные, Q-данные, T-данные, Реймонд Кэттелл, диагностика личности.

Abstract: The scientific study and analysis of personality remains one of the most relevant issues in modern psychology. In this context, the L-, Q-, and T-data model proposed by American psychologist Raymond Cattell is considered a fundamental methodological basis for personality assessment. This article analyzes the theoretical foundations of creating a psychological profile by integrating multiple methods in the study of personality.

Key words: psychology, personality, L-data, Q-data, T-data, Raymond Cattell.

Bugungi kunda inson resurslarini boshqarish, psixologik maslahat va psixoterapiya xizmatlarini samarali tashkil etishda shaxsni chuqur va har tomonlama o'rganish muhim ahamiyat kasb etadi. Shaxsning xulq-atvori, ichki kechinmalari va faoliyatini to'g'ri baholash ilmiy asoslangan diagnostik yondashuvlarni talab qiladi.

Shu sababli, Raymond Cattell tomonidan taklif etilgan L-, Q- va T-ma'lumotlar konsepsiyasi shaxsni kompleks tarzda o'rganish imkonini beradi. Mazkur yondashuv shaxsni faqat testlar asosida emas, balki real hayotdagi faoliyati, o'zini baholashi va standartlashtirilgan diagnostik natijalar orqali tahlil qilishga qaratilgan [6].

Zamonaviy psixologiyada shaxsni bir tomonlama o'rganish yetarli natija bermaydi. Shu bois Cattellning uch manbali modeli shaxsni obyektiv va ishonchli baholashda samarali metodologik asos hisoblanadi. Hozirgi kunda ushbu model sun'iy intellekt, matn tahlili va raqamli texnologiyalar bilan integratsiyalashgan holda psixologik tadqiqotlarda keng qo'llanilmoqda [5].

L-ma'lumotlar shaxsning real hayotdagi faoliyati, ijtimoiy munosabatlari va kundalik xulq-atvori asosida to'planadi. Ushbu ma'lumotlar kuzatuvlar, hujjatlar, pedagogik tavsifnomalar, ish faoliyati natijalari va boshqa obyektiv manbalar orqali olinadi. Masalan, o'quvchilarning baholari, mehnat faoliyatidagi samaradorlik ko'rsatkichlari yoki rahbarlar va hamkasblar tomonidan berilgan tavsiflar shaxs xulqining obyektiv bahosini ifodalaydi [1].

L-ma'lumotlarning asosiy afzalligi shundaki, ular shaxsning tabiiy muhitdagi xatti-harakatlarini aks ettiradi va yuqori prediktiv ahamiyatga ega. Biroq ushbu ma'lumotlar shaxsning ichki motivatsiyasi va hissiy kechinmalarini to'liq ochib bera olmaydi.

Q-ma'lumotlar shaxsning o'zini baholashi, ichki kechinmalari va subyektiv munosabatlarini aniqlashga xizmat qiladi. Ushbu ma'lumotlar so'rovnomalar, anketalar va intervyular orqali yig'iladi.

Q-ma'lumotlar shaxsning motivatsiyasi, qadriyatlari va hissiy holatini tushunishda muhim ahamiyatga ega. Shu bilan birga, ular subyektiv xarakterga ega bo'lganligi sababli L- va T-ma'lumotlar bilan birgalikda qo'llanilishi maqsadga muvofiqdir. Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, Q-ma'lumotlar orqali shaxsning o'zini anglash darajasi, qaror qabul qilish xususiyatlari va hissiy reaksiyalari aniqlanadi.

T-ma'lumotlar standartlashtirilgan psixologik testlar yordamida olinadi. Ushbu ma'lumotlar shaxsning intellektual va individual-psixologik xususiyatlarini obyektiv baholash imkonini beradi. Masalan, Cattellning "Shaxsni 16 omil yordamida o'rganish" so'rovnomasi shaxsning tipologik xususiyatlarini aniqlashda keng qo'llaniladi.

T-ma'lumotlar yuqori ishonchlilik va aniqlikka ega bo'lib, L- va Q-ma'lumotlar natijalarini tekshirish va to'ldirishda muhim rol o'ynaydi. Tadqiqot natijalariga ko'ra, 16 PF testi ekstraversiya, emotsional barqarorlik va ijtimoiy moslashuv kabi shaxs omillarini baholashda samarali hisoblanadi [5].

Cattellning L-, Q- va T-ma'lumotlar modeli metodologik triangulyatsiya prinsipiga asoslanadi. Ushbu uch manba birgalikda qo'llanilganda shaxsning psixologik portreti yanada aniq, ishonchli va prognoz qilinadigan bo'ladi [2].

Shunday qilib Raymond Cattell tomonidan ishlab chiqilgan L-, Q- va T-ma'lumotlar konsepsiyasi shaxsni har tomonlama o'rganishning samarali va ilmiy asoslangan usuli hisoblanadi. Ushbu yondashuv shaxs diagnostikasida obyektivlik va aniqlikni ta'minlaydi hamda psixologik portret yaratish imkonini beradi. Mazkur model nafaqat nazariy psixologiyada, balki pedagogika, psixodiagnostika va inson resurslarini boshqarish sohalarida ham keng amaliy ahamiyatga ega. Zamonaviy texnologiyalar bilan integratsiyalashgan holda, L-, Q- va T-ma'lumotlar modeli shaxsni baholash va prognoz qilish imkoniyatlarini yanada kengaytiradi.

Adabiyotlar, References, Литературы:

1. Jalilova, S. X., G'ayibova, N. A. "Umumiy psixodiagnostika" Toshkent.
2. Кэттелл Р. Б. "Личность и настроение: психологическое исследование с помощью опросников" Москва. 1973.
3. Немов Р. С. Психология: учебник для студентов высших педагогических учебных заведений. В 3 т. — М.: Владос, 2010.
4. Дружинин В. Н. Психология общих способностей. — СПб.: Питер, 2007. Anastasi, A., &

Urbina, S. (2007). Psychological Testing (7th ed.). St. Petersburg: Piter.

5. Cattell, R. B. (1973). Personality and Mood by Questionnaire. San Francisco: Jossey-Bass.

6. Hezarjaribi, N., Esna Ashari, Z., Frenzel, J. F., Ghasemzadeh, H., & Hemati, S. (2020). Personality Assessment from Text for Machine Commonsense Reasoning.